

İngiliz ekonomik kalkınmacılığında Malaya'nın rolü / British economic development and the role of Malaya

<https://guneydoguasyacalismalari.com/2023/02/05/ingiliz-ekonomik-kalkinmaciliginda-malayanin-rolu-british-economic-development-and-the-role-of-malaya/>

Mehmet Özay

05.02.2023

İngiltere Krallığı'nın 19. yüzyılda başlayan ve 20. yüzyıla uzanan ekonomik zenginliğinin kökenleri nedir dediğimizde hiç kuşku yok ki, aklımıza gelen bölgelerden biri Malay Yarımadası oluyor.

Bu özelliğe tanık olmak için tarih kitapları gayet 'anamlı' veriler içerdiği gibi, bu zenginliğe bugün dahi doğrudan tanık olmak ve anlamak mümkün.

Bu noktada, Kuala Lumpur'dan kuzeye doğru seyahat ettiğinizde yukarıda dikkat çektiğim husus bağlamında tarih yakanızı bırakmadığı gibi, giderek size daha da içine çekiyor...

Tarihle pek bağı olmayanlar, hıza ayarlı otoban vasıtasıyla beş saati bulan kısa denilebilecek seyahat boyunca tanık olduklarını, modern Malezya Federasyonu'nun ekonomik kalkınmasına gönderme yaparak açıklayabilirler. Bunda pek bir yanlış yok...

Ancak bundan öte, bölgenin küreselleştiğinin önemli göstergelerinden birinin sömürgecilik dönemiyle ve de bu dönemi yönetim İngiliz Krallığı'nın bölgedeki valilikleri vasıtasıyla gerçekleştirildiğini hatırlamak bize, aynı zamanda sadece, İngilizlerin ekonomik kalkınmışlığının kökenlerine dair de kayda değer bilgi verecektir.

KL: Seyahetin başlangıç noktası

Başkent Kuala Lumpur'u neredeyse, tam ortasından kesen otobanı aşarken karşılaşacağınız görüntüler, gelişmiş bir ülke manzarası ve son yarım yüzyıla ait bir gelişim aşaması gibi algılanabilir.

Gerek bu başkentten kendisi ve gerekse -özellikle de-, ülkenin Kuzey'ine yani, Penang Adası'na doğru yapılan seyahat bize, temelde bambaşka bir dünyanın yani, İngiltere Krallığı'nın başkenti Londra'nın niçin bu denli zenginleştiğine dair ipuçlarını derinlemesine fark ettiriyor.

Bunun benzeri şekilde, Kuala Lumpur'dan güneye doğru -yani, Cohor ve de Singapur-benzer bir ziyaretin de aslında, aynı hisleri uyandıracak özellikleri içinde barındırdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Kuala Lumpur'un, sömürge döneminin görece geç dönemlerine tekabül eden başkentliği üzerinde durulmaya değer bir konu.

Öyle ki, Kuala Lumpur gibi sahilden 20-30 km. içeride bir mekânı başkente dönüştürmeden önceki süreçtir aslında büyük ölçüde İngilizleri ve -şu veya bu şekilde de-, dönemin Malay siyasi elitini 'ihya' eden husus.

Bu noktada, Kuala Lumpur'a ulaşmadan önce İngiliz varlığının yönelim gösterdiği ve sahil şeritleri boyunca uzanan irili ufaklı adalar üzerinde sergilenen egemenlik İngiliz Krallığı'nın, bir anlamda kendi öz prototipini bu bölgeye, yani "geniş Malay dünyasına" taşıdığını da ortaya koyuyor.

Kimin başkenti?

Bu noktada kısa bir parantez açarak, Kuala Lumpur’u kimin başkent yaptığı veya öncülerinin kimler olduğu konusu halen bir akademik tartışma konusu olsa da, vakıa o ki, *Dataran Merdeka*’da (Özgürlük Meydanı) kendini güçlü bir şekilde hissettiren İngiliz siyaset kültürünün kurumsal gücü ve bunun sembolik inşası olarak yapılar bütünü kanıksanmayacak ölçüde karşımıza Batı Avrupa tasarımlarını ortaya çıkartıyor.

Kuala Lumpur’un, 1820’ler 1830’lardan itibaren Sumatra Adası’ndan özellikle, göçe gayet yatkın *Mandailing* etnik yapısının unsurlarınca oluşturulduğu yönünde, kıymetli Abdul-Rezzak Lubis’in görüşleri kadar,¹ 1850’ler ve 1860’lardan itibaren bölgenin zengin maden kaynaklarının işletimini Selangor Sultanı’ndan alan Çinlilerin varlığı gibi iki farklı temel yaklaşım karşımıza çıkıyor.

İngiliz ekonomi-siyaseti

Buna karşın, hangi süreç işlemiş olursa olsun veya her iki süreç birbirini destekleyecek bir şekilde paralel bağlamlarıyla ortaya çıkmış olsun, karşımızda bir İngiliz ekonomi-siyaseti ve bunun şehir kültürünün izleri bizatihi duruyor.

İngilizlerin uzun erimli ticaret yollarında, bir yandan güvenlik, öte yandan lojistik anlamda aktarma organı olarak dikkate aldıkları Adalar, Malay Yarımadası özelinde -yaptığımız ziyarete de tekabül edecek şekilde söylemek gerekirse-, Penang Adası ile başladığını ortaya koyuyor.

Penang Adası, Bengal Körfezi’nin doğusundaki Myanmar sahillerini özellikle de, Yangon gibi gayet önemli liman şehrini, batısındaki Hindistan’ın en münbit ve stratejik alanlarından birini oluşturan Kalküta bölgesini güneye bağlayan su yolu üzerinde hareket eden ticaret gemilerinin, üç dört günlük seyahatleri sonunda Malaka Boğazı’nın hemen girişinde gayet jeo-stratejik bir alan olarak karşılarına çıkıveren bir yerdir.

Ada’nın bu coğrafi tesadüfü üzerine İngilizler tarafından bulunduğu kuşku olmasa da, burayı bir ticaret, yönetim ve elbette ki, gerektiğinde harekete geçirilebilecek şekilde bir askeri üs haline getirmelerinin başka nedenleri de bulunmaktadır.

Ada’nın cazibesi

Örneğin, Ada’nın ‘atıl’ olmasının, bunların başında geldiği anlaşılıyor...

Kedah Sultanlığı’na bağlı bir bölge olmakla birlikte, Kedah Malaylarının bu ada üzerindeki varlıklarını örneğin, bir Riau ve bir Bugis denizci topluluğunun özelliklerini barındırdıklarını ve Ada üzerinde önemli bir hakimiyet kurduklarını söylemek pek mümkün değil.

Bunun nedenleri arasında, insan tipolojisi özelliklerine dair bir yaklaşıma başvurulabileceği gibi, Kedah bölgesinin demografik yapısının örneğin -yukarıda karşılaştırmaya benzer şekilde- Riau, Güney Sulawesi gibi bölgelerle karşılaştırılmayacak bir azlığa tekabül ettiğiyle de açıklanmaya müsait.

Kaldı ki, dönemin Kedah Sultanı’nın Penang Adası konusunda, Malay Yarımadası ile ticaret ilişkilerine tekil olarak çoktan başlamış ve bölgenin önemini farkına varmış olan Francis Light’ın tavsiyesi üzerine, Kalküta’daki İngiliz Merkez valiliğinden dönemin valisi Warren Hastings’in onayıyla gelen talep karşısında,² adayı belli bir ücret karşılığında İngilizlerce

¹ Abdur-Razzaq Lubis. (2009). “The Legacy of Sumatran Trade and Knowledge Networks in Penang”, *Straits Muslims: Diasporas of the Northern Passage of the Straits of Malacca*, (ed.), Wazir Jahan Karim, George Town: Straits G. T.

² “Topics of the Day”, *Straits Times Overland Journal*, 8 May 1880, s. 2.

işletilmesine olanak tanıyan anlaşmaya imza atmasının bu noktada açıklayıcı olduğunu görüyoruz.

Bu 'atıllık' olgusunu bir başka açıdan değerlendirdiğimizde, İngiliz siyaset ve ekonomi aklının üretken, yaratıcı dinamizmiyle karşılaşıyoruz ...

Ada'nın İngilizler için cazibe merkezine dönüşmesindeki bir diğer özelliği, hemen karşı kıyılarda *Lhok Seumawe* şehrinin yani, Kuzey Sumatra'da Açe topraklarına erişim ve etkileşim potansiyelidir.

Bölgenin tarihin erken dönemlerinden itibaren başta biber olmak üzere önemli tarımsal üretim merkezi olması ve Sumatra Adası'nın farklı bölgeleriyle doğrudan irtibatı Penang-Açe arasında kaçınılmaz bir jeo-ekonomik birlikteliği ortaya koyuyor.

İngiliz kalkınmacılığı

Kuala Lumpur'dan Penang'e ulaşan otoban boyunca, İngiliz ekonomi-politiğinin somut göstergeleri olan endüstriyel tarım ve madencilik gibi bölgenin tüm imkânlarıyla erişilebilir ve küresel ekonomi döngüsünde işlevsellik kazanabilir hale dönüştürüldüğüne tanık olunuyor.

Bölgenin bu özelliğinden bir şey kaybetmek yerine, dönemin tüm teknolojik unsurları ve yenilikçi üretici yaklaşımlarından da istifade ile bölgenin doğa ile irtibatı halen devam ediyor.

Bu noktada, yaklaşık 350 km'yi aşan bu yolu, coğrafi özellikleriyle dört temel aşamada ele almak mümkün. İlki, başkent Kuala Lumpur'un şehrin kuzey bitiminde Kota Damansara'dan itibaren düz bir zeminde yol almasıdır.

Bu nitelik kendini Tanjung Malim'e kadar bu şekilde götürürken, Tanjung Malim'le birlikte -yani, ikinci aşama olarak- Perak-Pahang eyaletlerini birbirinden ayıran iki bin metreyi aşkın dağ silsilesi uzaktan keskin bir şekilde varlığını ortaya koyuyor. Yolun hemen sınırından sağ ve sol taraflarda palmiye plântasyonları uzanır.

Bu münbit ağacın pek çok alanda kullanılan meyvesi ve çekirdiği yüz yıl öncesinde bölgenin zenginleşmesinde önemli bir role sahip olduğu gibi bugün de aynı şekilde çeşitli tarım ve orman arazilerinin açılması/kesilmesiyle yeni plântasyonlara evrilmesinde kendini ortaya koyuyor.

Üçüncüsü yolun İpoh'a yaklaştığı bölgede dağ yükseltisi *Cameron Highlands*'la birlikte ortaya çıkıyor. Yukarıda dikkat çektiğim dağ silsilesinin bir devamı niteliğindeki Cameron Highlands, bölgenin sebze-meyve ve özellikle de çay üretim merkezi. Dağlık bölge, aynı zamanda çeşitli maden kaynakları açısından da önem taşıyor.

Dördüncüsü ise Nibong Tebal'dan itibaren Penang bölgesi... Ada'yı karaya bağlayan iki köprü bulunuyor.

Karşımıza çıkan ilk köprüye daha girmeden bölgenin uluslararası yatırım ağı olduğunu tüm açıklığıyla gözler önüne seren pek çok şirketin varlığı, dev binalar kendini ortaya koyuyor. Tüm bu üretim merkezlerinin gerek bölge gerekse dünyanın farklı bölgelerine ihracatta Malezya'nın öncü gücü mahiyetinde.

İngilizlerin bölgeyi inşa ve ihya etmede kendilerine biçtikleri bir gurur payı var...

Bunu da örneğin 1. Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre önce Singapur'da yayınlanan Penang Adası'nda yayınlanan *Straits Echo* adlı gazetede uzun metinde görmek mümkün. Bu metin

sadece bölgenin eko-politik kalkınmasına değil, aynı zamanda bu olguların da içinde yer aldığı ‘medenileştirici’ kuvveye yaptığı vurgu ile dikkat çekiyor.³

Bugün ekonomik gelişmişliğe konu olan Malezya Federasyonu’nun sahip olduğu hammadde ve doğal kaynaklarının geçmişte İngiliz Krallığı’nın zenginleşmesindeki rolü kayda değer boyuttadır.

İngilizler sömürgecilik dönemlerinin önemli süreçlerinden birini Penang Adası’nın fark etmeleriyle ortaya koymaları önlerine yeni bir imkânın doğması anlamı taşıyordu. Bugün Malezya’yı ‘okumaya’ çalışırken, kaçınılmaz olarak İngilizlerin nasıl bir eko-politiği hayata geçirdiklerini de göz ardı etmemek gerekir.

<https://guneydoguasyacalismalari.com/2023/02/05/ingiliz-ekonomik-kalkinmaciliginda-malayanin-rolu-british-economic-development-and-the-role-of-malaya/>

³ “The Miracle of Malaya”, *Straits Echo* (Mail Edition), 13 March 1914, s. 367.